

УДК 78.071.1(477):373:37.09]:78
DOI 10.32461/2226-3209.2.2026.362315

Цитування:

Бермес І. Л. Станіслав Людкевич про особливості музичного шкільництва. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2026. № 2. С. 238–242.

Bermes I. (2026). Stanislav Lyudkevych on the Peculiarities of Musical Education. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 238–242 [in Ukrainian].

Бермес Ірина Лаврентіївна,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого
мистецтва Дрогобицького державного
педагогічного університету ім. Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0001-5752-9878>
irunabermes@ukr.net

СТАНІСЛАВ ЛЮДКЕВИЧ ПРО ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Мета статті – розкрити ідеї С. Людкевича щодо організації музичного виховання, висловлені ним на Першому педагогічному конгресі у Львові 1935 року. **Методологія дослідження.** Для розкриття теми використано такі методи: аналітичний – для виокремлення сутності думок композитора, їх значущості для піднесення музичного виховання та навчання; історичний – для вивчення стану музичного виховання в польському заборі та передбачення перспективи використання ідей С. Людкевича в умовах сучасного музично-освітнього процесу. **Наукова новизна.** Вперше проаналізовано виступ С. Людкевича на Першому педагогічному конгресі (1935), виокремлено головні тези, які є вельми актуальними у сьогоденній ситуації, передусім у навчальному процесі закладів загальної середньої та музичної освіти. **Висновки.** Перший український педагогічний конгрес – важлива подія в історії української педагогіки, що відбувся в непростих умовах перебування Східної Галичини під владою Польщі й цілеспрямованого ополчення українців. Конгрес зібрав прогресивних діячів української науки і культури, яким небайдужою була справа українського шкільництва, зокрема й музичного, національного виховання учнівської молоді та широкого загалу. До секції мистецького виховання на чолі з Ф. Колесою ввійшли Б. Кудрик, І. Гриневецький і Г. Терлецький. Дповіді виголосили В. Січинський («Ужиткове мистецтво в системі мистецького виховання») та С. Людкевич («Організація музичного виховання»). У рефераті С. Людкевич висунув низку цікавих ідей, які є актуальними у наш час, коли шкільна музична освіта в Україні опинилася на маргінесі. Ключовим лейтмотивом виступу митця була калокагатія – ідея виховання в людині досконалого, ідеал особистості, що гармонійно поєднує красу і добро. Наявність гармонійного компонента перетворює калокагатію в одвічну культурну форму і сприяє її трансформації у часі, тому може вписуватися і в контекст сучасної епохи.

Ключові слова: С. Людкевич, педагогічний конгрес, калокагатія, національне музичне виховання, музичне шкільництво, Галичина.

Bermes Iryna, Doctor of Arts, Professor, Head of the Department of Vocal and Choral, Choreographic and Fine Arts, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Stanislav Lyudkevych on the Peculiarities of Musical Education

The purpose of the article is to reveal S. Lyudkevych's ideas on the organisation of musical education, expressed by him at the First Pedagogical Congress in Lviv in 1935. **Research methodology.** The following methods were used to reveal the topic: analytical – to isolate the essence of the composer's thoughts, their significance for the advancement of musical education and training; historical – to study the state of musical education in the Polish fence and predict the prospects for using S. Lyudkevych's ideas in the conditions of the modern musical and educational process. **Scientific novelty.** For the first time, the speech of S. Lyudkevych at the First Pedagogical Congress (1935) was analysed, the main theses were highlighted, which are very relevant in today's situation, primarily in the educational process of general secondary and musical education institutions. **Conclusions.** The First Ukrainian Pedagogical Congress is an important event in the history of Ukrainian pedagogy, which took place in the difficult conditions of Eastern Galicia being under Polish rule and the purposeful Polonisation of Ukrainians. The congress brought together progressive figures of Ukrainian science and culture who were concerned about the cause of Ukrainian schooling, including the musical and national education of schoolchildren and the general public. The section of art education, headed by F. Kolessa, included B. Kudryk, I. Hrynevetsky, and G. Terletsy. Reports were delivered by V. Sichinsky ("Applied Art in the System of Art Education") and S. Lyudkevych ("Organization of Music Education"). In his speech, S. Lyudkevych put forward a number of interesting ideas that are relevant in our time, when school music education in Ukraine has found itself on the margins. The key leitmotif of the artist's speech was kalokagatia – the idea of educating a person to be perfect, the ideal of a personality that harmoniously combines beauty and goodness. The presence of a harmonious component turns kalokagatia into an eternal cultural form and contributes to its transformation over time, therefore it can also fit into the context of the modern era.

Keywords: S. Lyudkevych, pedagogical congress, kalokagatiya, national musical education, musical schooling, Galicia.

Актуальність теми дослідження. У листопаді 1935 року у Львові відбулася неординарна подія – Перший український педагогічний конгрес. Ідея його проведення зародилася ще 1914 року і мала бути приурочена до 100-річчя від дня народження Кобзаря, проте її не вдалося зреалізувати. У 1931 році знову була спроба провести Конгрес і навіть створено ініціативний комітет, який визначив мету «подати напрямні її («Рідної школи» – І. Б.) ідейної праці на майбутнє» [5, 6]. Цього разу ця важлива подія мала бути присвячена 50-річчю заснування у Львові «Українського педагогічного товариства» (з 1916 року – «Рідної школи»). Втім у польському заборі провести такий захід було непросто і вдалося це аж через чотири роки. Серед питань, які висвітлювали на Конгресі відомі культурно-громадські діячі, педагоги Східної Галичини (С. Балеї «Психологія характеру», В. Пачовський «Українознавство у вихованні молоді», С. Гайдучок «Вплив фізичного виховання на вдачу нашої молоді», Я. Кузьмів «Напрявні національного виховання» та інші – І. Б.), було й питання організації музичного виховання. Оскільки музика – важливий засіб національного виховання української шкільної молоді, збереження культурної ідентичності народу, виголошення реферату було доручено С. Людкевичу – видатному композитору, диригенту, педагогу, музично-громадському діячу. Якщо окремі доповіді учасників конгресу були в полі зору науковців, то виступ С. Людкевича ще не був предметом окремого дослідження.

Мета статті – розкрити ідеї С. Людкевича щодо організації музичного виховання, висловлені ним на Першому педагогічному конгресі у Львові 1935 року.

Аналіз досліджень і публікацій. Спорадично в окремих статтях, розділах монографій, матеріалах конференцій заторкувалися проблеми, порушені на Першому українському педагогічному конгресі. Це монографія Т. Завгородньої «Дидактична думка в Галичині (1919–1939)», статті Т. Завгородньої «Безперервна педагогічна освіта в Галичині (1920–1930 рр.)», Н. Кобрин «Музика в системі національного виховання молоді в Галичині (кінець XIX – 30-ті роки XX ст.)», «Історичні традиції українського музичного шкільництва та педагогіки Галичини на межі XIX – XX століть», Д. Кецало «Теоретико-педагогічна спадщина Станіслава Людкевича», П. Сікорського «Перший український

педагогічний конгрес та його вплив на розвиток освіти в Україні (до 80-ти річчя від часу проведення)», Т. Терена-Юськівка «Національно-державна мотивація творчості С. Людкевича», І. Бермес «Станіслав Людкевич і музичне виховання дітей», О. Зарічної «Роздуми над виступом інспектора товариства “Рідна школа” В. Кузьмовича на Першому українському педагогічному конгресі (1935)», дисертаційне дослідження Л. Мартиніва «Етапи професіоналізації музичного життя Дрогобиччини» та ін.

Виклад основного матеріалу. Перший Український педагогічний конгрес 1935 року відбувся в період примусової полонізації українців, якнайбільше на рівні шкільництва, яке, на думку О. Субтельного «являло собою надзвичайно делікатне й важливе питання в українсько-польській конфронтації. Окрім забезпечення дітей освітою, українці бажали, щоб школи підносили національну свідомість і культуру корінного населення» [6, 537]. Ішлося про обмеження прав на навчання рідною мовою, утиски українського культурного продукту, загалом українського чинника у шкільній програмі. Конгрес став відповіддю на політичні виклики часу в період перебування Східної Галичини під владою Польщі. В цих непростих умовах українські педагоги намагалися вберегти рідну мову, виплекати національно свідоме молоде покоління українців, здатне зберегти культурну ідентичність.

Мета школи у Східній Галичині в період міжвоєнного двадцятиліття полягала саме у вихованні патріотично налаштованого громадянина, патріота, оскільки під час польської окупації принижувалися все українське – культура, мова, історія. Саме виховані в національному дусі молоді українці мали б брати діяльну участь у процесах державотворення. Для цього найбільш придатною є музика – універсальна «мова» культури, зокрема її складова – унікальна українська пісенна традиція – носій національного коду (історичної пам'яті, ментальних прикмет, національних цінностей). Розуміючи значущість музики в житті українців, С. Людкевич підкреслював: «Музика ушляхетнює людську душу, виробляє почуття спільноти, єдності та будить збірну душу цілого народу» [5, 217].

Безправні умови життя українців спонукали педагогів апелювати до ідеї національного виховання, основи якого й були закладені на Першому українському педагогічному конгресі. Львівський педагог

Я. Кузьмів виступив із рефератом «Напрявні національного виховання» в якому наголосив: «Національне виховання у своїй найглибшій суті – це творення і безупинне досконалення нації» [2, 183].

Важливого значення у національному вихованні шкільної молоді «...на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатомістовій... мудрості, духовності...» [4, 64] надавалося музиці. Про її значущість й організацію доповідав С. Людкевич, який «наполегливо займається музичним вихованням і навчанням, будучи свідомим того, що тільки музичні студії, оперті на правильних засадах, зможуть дати добрих музичних спеціалістів» [7, 20], писав Т. Терен-Юськів. Станіслав Пилипович акцентував, що «із усіх мистецтв найбільше органічно із життям чоловіка зв'язана є побіч поезії – музика...» [3, 135]. Митець визначив двоякість впливу музики на людину: «З одного боку смисловий, розбуджуючий енергію та духову емоцію чоловіка; з другого ж боку, вплив... нормуючий, успокоюючий, що порядкує і рівноважить противенства та пристрасти життя та ублагороднює душу» [3, 135–136]. С. Людкевич наголосив на музикальності і співучості як ментальних рисах світосприйняття українців та необхідності використання їх у педагогіці та культурному піднесенні молоді. Відтак доповідач окреслив особливості використання цих прикмет у різних ділянках освітнього та культурного життя.

Щодо шкіл народних із триступеневою системою початкової освіти референт акцентував на важливості вибору пісенного матеріалу та підкреслював, що «музикування учнів вселюдних шкіл обмежується... до одно-найвище двоголосного хорового співу з пам'яті», пояснюючи це тим, що вчителі «здані на підкладання популярних мелодій до віршованих пісень у читанках» [3, 136], але для цього їм бракує як теоретичної і практичної підготовки, так і додатних збірників, методичних вказівок. Для покращення навчання співу в народних школах, С. Людкевич рекомендував підвищити професійні вимоги до вчителів та пожвавити видання пісенних збірників, які б відповідали віковим особливостям учнів.

Подібний стан науки співу і музики мав місце в середніх школах і семінаріях, де ці предмети були віднесені до надобов'язкових. Це позначилося на рівні знань учнів ще й тому, що більшість вчителів не мали фахової музичної освіти, а практикували «музику з аматорства» [3, 138]. Вельми часто цю

дисципліну викладали вчителі інших предметів, які одночасно провадили заняття хору чи оркестру, чи використовували «молодечий запал самозванчих диригентів-учеників...», обмежуючи «свою працю виключно до науки теорії музики, пособляючи тим розвельможненню дилетанства...» [3, 138]. Водночас С. Людкевич підкреслював, що заповнити цю лакуну могли б музичні авдіції (слухання музики по радіо – І. Б.), які, все ж, не могли замінити живого звучання. Наголошувалося також у доповіді на нестачі «музичної хорової бібліотеки, творів зложених і пристосованих відповідно до потреб школи на мішані, муж. і діточі хори» [3, 138], незважаючи на чималий список хорової літератури, серед якої «або твори маловартні, або укладом голосовим затрудні, для хорів учеників невідповідні...» [3, 138].

Ведучи мову про високі і фахово-музичні школи, доповідач підкреслив, що «там плекається тільки спеціальне фахове знання для вибранців» [3, 138–139], оскільки талановита молодь не завжди могла здобути музичну освіту через високу плату навчання. Для піднесення культурного рівня українців С. Людкевич пропонував скоординувати роботу музичних шкіл із культурно-освітніми установами.

Важливу роль у піднесенні музичної освіти широкого загалу відводив доповідач культурно-просвітницькому товариству «Просвіта», зокрема такими організаційними заходами: «1) шляхом заснування і плекання просвітянських хорів і оркестр; 2) виховуванням відповідних диригентів для тих гуртів; 3) устроюванням музичних курсів диригентів, збірних концертів хорів і оркестр, врешті 4) заснуванням музичних бібліотек, збиранням та видаванням пригідного репертуару для хорів та оркестр» [3, 139]. Оскільки просвітянські аматорські гуртки (хорові, оркестрові, театральні) популяризували український музичний продукт, якнайбільше українську пісню, залучали в свої шеренги чимало обдарованих і національно свідомих українців, провадили активну концертну діяльність, можемо стверджувати, що це сприяло піднесенню культурного рівня та національної свідомості автохтонів у період бездержавності. Разом із тим, доповідач звернув увагу на потребу залучення до керування аматорськими гуртками фахових музикантів і необхідності заснування спеціальної фахової організації, яка б інспектувала та надавала допомогу в організації їхньої роботи.

Ще одна установа, на думку С. Людкевича, мала суттєве значення у музичному житті українців – церква, «якої увесь богослужбний обряд оснований і інтегрально зв'язаний із вокально-музичним мистецтвом» [3, 140]. Розквіт національного вокально-хорового мистецтва композитор пов'язував із діяльністю братських шкіл, Києво-Могилянської академії, духовною творчістю Д. Бортнянського, М. Березовського, М. Вербицького, Перемишльського церковного хору, заснованого 1829 року та інших. Ішлося і про те, що після 1870 року вплив церкви послабшав. Референт виокремив засоби за допомогою яких церква могла б піднести українську музичну культуру: «1) Заснуванням дяківських інститутів, в яких кандидати, крім науки богослужбних книг, побирали б основну науку музичну. 2) Через обов'язкове формування питомців духовної семінарії у музиці і співі фаховими силами. 3) Заснуванням у більших центрах церковних хорів, ведених фахово і по мистецьки, особливо при соборних церквах. 4) Висиланням щороку музикально спосібних кандидатів духовного звання на заграничні студії, особливо ж для пізнання музично-духовного стилю. Вони відтак повинні б стати духовними композиторами і організаторами церковно-музичних установ, експертами у справах духовної музики» [3, 141]. Втім, мистецький церковний спів, покликаний розбудити «релігійного духа», потребував значного покращення, бо «ця культурна ділянка оставши без опіки нидіє...» [3, 142].

Для піднесення музичного виховання С. Людкевич запропонував скласти «плян рідного музичного навчання всіма можливими засобами», зокрема ініціативу і супровід «повинні взяти... наші музичні установи, Рідна школа, “Просвіта”... Церква...» [3, 143]. Наголошуючи на прогалинах у навчанні, недостатній кількості музичної літератури на народних мотивах, чужих музичних впливах, доповідач підсумував: «Із організацією нашого музичного виховання ми повинні спішитися, бо кожне опізнання цієї праці робить її труднішою і складнішою» [так само].

Вчений зробив висновок, що поодинокі спроби окремих організацій, як-от «Рідна школа» чи «Просвіта», не дадуть позитивного результату. Він стверджував, що до раціональної організації музичного виховання може привести тільки «скоординована кооперація фахово-музичних шкільних та церковних установ» [5, 217].

Щоб піднести музичне виховання до належного рівня С. Людкевич рекомендував

дирекції шкіл тісно співпрацювати з фаховими музичними школами, підготувати кваліфіковані вчительські кадри, організувати лекції та курси для діючих вчителів, підготувати для них музично-педагогічні та методичні посібники. Оскільки україномовних підручників бракувало, а польські нав'язувалися, це турбувало музичних діячів. Із цього приводу Я. Барнич наголошував, що з іншомовних джерел «молодь... мало що користує, але, користуючись, затрачує почуття любові до рідного краю, до краси нашої народної пісні...» [1, 64].

У дискусії з питання організації музичного виховання взяли участь професори С. Хруцький, І. Гриневецький, Г. Терлецький, доктор Б. Кудрик. Так, І. Гриневецький акцентував, що навчання співу в народних школах «обмежили до вивчення відповідної кількості пісень, не дбаючи... ані про їх якість, ані про інтерпретацію», в середніх школах ставляться «до “музикування” молоді байдужо або й негативно» [5, 216], а хоровий спів – абсолютно занедбаний.

Б. Кудрик рекомендував ввести до програми «культ рідної музичної старовини», популяризувати твори Д. Бортнянського, М. Березовського, М. Вербицького, І. Лаврівського. Дослідник висунув цікаву ідею: «Най і чужі пізнають, що наша музична культура не почалась від Лисенка» [там само]. Водночас Б. Кудрик пропонував молоді пізнати мистецьку вартість хорового партесного співу, церковної пісні, повернутися до давніх Богогласників і кантів.

Наукова новизна статті. Вперше проаналізовано виступ С. Людкевича на Першому педагогічному конгресі (1935), виокремлено головні тези, які є вельми актуальними у сьогоденній ситуації, передусім у навчальному процесі закладів загальної середньої та музичної освіти.

Висновки. Перший український педагогічний конгрес – важлива подія в історії української педагогіки, що відбувся в непростих умовах перебування Східної Галичини під владою Польщі й цілеспрямованого ополячення українців. Конгрес зібрав прогресивних діячів української науки і культури, яким небайдужою була справа українського шкільництва, зокрема й музичного, національного виховання учнівської молоді та загалу. До секції мистецького виховання на чолі з Ф. Колессою ввійшли Б. Кудрик, І. Гриневецький і Г. Терлецький. Доповіді виголосили В. Січинський («Ужиткове мистецтво в системі мистецького виховання») та С. Людкевич («Організація музичного

виховання»). У рефераті С. Людкевич висунув низку цікавих ідей, які є актуальними у наш час, коли шкільна музична освіта в Україні опинилася на маргінесі. Ключовим лейтмотивом виступу митця була калокагатія – ідея виховання в людині досконалого, ідеал особистості, що гармонійно поєднує красу і добро. Наявність гармонійного компонента перетворює калокагатію в одвічну культурну форму і сприяє її трансформації у часі, тому може вписуватися і в контекст сучасної епохи.

Педагогічний конгрес 1935 року – результат плідної співпраці педагогів, мистецтвознавців, громадських діячів, які наголосили на важливості активної протидії асиміляційній політиці польської влади, збереження і надання допомоги українській школі основним завданням якої є національне виховання учнівської молоді. Саме тому звернення до його резолюцій і постанов сьогодні є вельми актуальним: в умовах російської війни воно актуалізує питання національної самоідентифікації, піднесення освіти молоді, зокрема музичної, оскільки музика, спів для українців – це не тільки ментальна риса, традиція, радше – необхідність, завдяки якій не зникла мова. Адже музичне виховання – домінуючий чинник у плеканні морально-етичних норм на психоемоційному рівні, особливо в контексті викликів сьогодення – в умовах війни, цифровізації, глобалізації. Врешті відчуття національної ідентичності виявляється через музику і пісню в українців найбільш виразно.

Врахування ідей С. Людкевича, виголошених ним на Першому українському педагогічному конгресі, видається вкрай необхідним для піднесення рівня музичного навчання і виховання на значно вищій щабель в сучасних умовах.

Література

1. Барнич Я. Дещо про підручники до науки співу й музики. *Українська школа*. 1929. Ч. 1–4. С. 64.

2. Кузьмів Я. Напрявні національного виховання. *Перший український педагогічний конгрес*. 1935. Львів: Накладом товариства Рідна школа, 1938. С. 181–184.

3. Людкевич С. Організація музичного виховання. *Перший український педагогічний конгрес*. 1935. Львів: Накладом товариства «Рідна школа», 1938. С. 135–143.

4. Основи національного виховання: концептуальні положення / за заг. ред. В. Кузя та ін. Умань: УДП ім. П. Тичини, 1993. 108 с.

5. Перший Український Педагогічний Конгрес. 1935. Львів, 1938. 248 с.

6. Субтельний О. Україна: історія / пер. з англ. Ю. Шевчука. Київ: Либідь, 1993. Вид. 3-є. 720 с.

7. Терен-Юськів Т. Національно-державна мотивація творчості С. Людкевича. Лондон, 1984. 82 с.

References

1. Barnych, Ya. (1929). Something about textbooks for the science of singing and music. *Ukrainian school*, 1–4, 64 [in Ukrainian].

2. Kuzmiv, Ya. (1938). Guidelines for national education. *The First Ukrainian Pedagogical Congress*, 181–184 [in Ukrainian].

3. Lyudkevych, S. (1938). Organisation of musical education. *The First Ukrainian Pedagogical Congress*, 135–143 [in Ukrainian].

4. Kuz, V. (1993). *Fundamentals of national education: conceptual provisions*. Uman [in Ukrainian].

5. *The First Ukrainian Pedagogical Congress*. (1935). Published by the Native School Society [in Ukrainian].

6. Subtelnyi, O. (1993). *Ukraine: history*. Lybid [in Ukrainian].

7. Teren-Yuskiv, T. (1984). *National-state motivation of S. Lyudkevich's work*. London [in England].

Стаття надійшла до редакції 06.03.2026

Отримано після доопрацювання 10.04.2026

Прийнято до друку 22.04.2026

Опубліковано 26.05.2026